

J. S. W. 17.

Enfaldige Tankar

Om

**FABRIQUERNES Nytt
och nödvändighet uti
ett Land,**

Med Wederbrändes tilstånd /

Under

Oeconomiae PROFESSORENS, Kongl. Swenska
Wettenskaps Academiens, och Uptala Wettenskaps
Societetens LEDAMÖTES /

Dr. PEHR KALMS,

Inscende,

Uti ett Academiskt försök

Utgifne /

Samt til allmän granskning framstälde i ÅBO Aca-
demiens Öfre Läro = Sal den 13. Dec. f. m. 1759.

Af

GUSTAV FRIEDERICH WIALENIUS,

SATACIUNDENSIS.

Åbo, Tryckt hos Directeuren och Kongl. Bekt. i Stor = För-
stendömet Finland, JACOB MERCKELL.

Krono = Befallningsmannen ,

Ädel och Sögachtad

Herr **F O H A N**
W I A L E N I U S,

Min Huldaste Fader.

Måteligen hafwer den glada och länge efterlängtade dagen uprunnit, på hwilken mig wedersars den lycka, at så almänneligen å daga lägga den stora och outhärliga wördnad, som i mit inre bor, för den ämaste omwårdnad, och obestrefweliga många Wälgerningar, hwilka min Huldaste Fader alt ifrån min spädate Ungdom mig lätie wedersaras. Jag finner min skuld så mycket mera fördölad, när jag i Barnslig wördnad eftersinnar, det min Huldaste Fader ej dragit det ringaste betänckande, at ibland så många Eyskon, hafwa all omkostnad för min wälfärd aldeles ospard. Men ju mera jag detta öfwerwägar, ju mera stannar jag i en wördnadsfull förundran och häpenhet, och finner, at min Penna är för matt, at hålft någorlunda uttrycka detta. Tillåten derför, min Huldaste Fader, at jag får alt detta med tilläta tiggande uti et wördnadsfullt hjerta bewara, och uptagen detta öhsfåde Pappers-krom, såsom en tolt af min barnsliga och outhärliga wördnad, samt såsom en frucht, ehuru gauska omogen, of Eder osparda omkåstnad. Jag skall härnöt aldrig underlata, at anropa den Aldrahögsta och Nädigste GUDen, det wärdes Han, af sin Omäteliga Näd och Barmhertighet, låta den Dagen sent upgå, på hwilken jag, tillika med andre mine käre Eyskon skola nödgas känna saknaden of så Hulda Födräldrar, samt gädra mine käre Födräldrars Grå-härs tid lustig och sall, Ös allom til hjertinnerlig glädje och understöd; Under en så hjertelig önskan har jag äran at framhärda

Min huldaste Faders

Edmjuk = lydigste Son
i döden

Gust. Fried. Wialenius.

J. J. 17.

Företal.

DEt ädlaste af Guds synliga Kreatur Människan war i första början skapad fullkommeligen god, och hade afwen utan stor möda tilgång på det, som henne kunde nödigt wara; men sedan synden kom i Werlden, blef henne pålagt, at i sin Anletes swett förskaffa sig lifswets tarfwor; har altså Gud ej lämnat sine Gåfwor öpne för lata och owälige Människor, utan allt som et Folck använder slit och idoghet; allt derefter blifwer det sålt och wälmående. Jämförer man et Land med et annat, så finner man nogsam, huru det ena, som af Naturen är begåfwadt med ringa fördelar, uti makt och anseende ofta liksom härskar öfwer det andra, hwilket Naturen förlånt allehanda stora Förmöner, tjenlige ej alkenast til Människans nödwändighet, utan och til öfwerflöd, at åt androm aflåta, hwilket mer än mycket får tillskrifwas Hushållningens bättre eller sämre skötsel; hwaraf nödwändigt följer, at en god, idog och försiktig Hushållning är, näst Guds fruktan och hans Wålsignelse, en af de säkraste Grundpelare til et Folcks styrcka och wälmåga; hwilken sanning den dageliga Erfarenheten så wäl som selswa sunda Förmustet marasfalligt bestyrcka. En betraktar man et Land, uti hwilket Naturen hafwer nedsatt

A

allehan

allehanda Människjom nyttige Förmoner, utom en förnuftig Hushållning, så är det nästan likt en Sdemarck, hwarest all ting ligga så godt som i Linda. Hwad gagnade, Benågne Läsare! et Land, om där skulle finnas rika Guld- Silfwer- och Järn-Grufwor, när de lämnades fördolde uti Jordenes sköte i brist på förståndige Hushållare, som med dem rätt omgås kunde? samerligen alsintet; således seer man, at det hårligaste Landet, utom en försiktig Hushållning är det ıslaste, til hwilket Fen, så framt den skall kunna komma til någon fullkommelig högd, nödwändigst fordras, ibland annat, en tal-rik myckenhet Inwånare, aldenstund en god Hushållning hafwer många, ia nästan oräckneliga, Hushålls- och Närings- grenar; och ju flere de äro, des flere Inbyggare kan det Landet berömma sig af, samt följakteligen des mäktigare och rikare är det samma; men skall et Rike kunna underhålla en stor mängd af Under- sätare, så erfordras dertill, bland flere Närings- säng, i spenner- het Fabriquer. Desse bidraga på mångfaldigt sätt til et Lands tiltagande i rikedom, makt och wälmående; och detta är, Be- någne Läsare, som något utförligare, fast ganska enfaldigt och med en mindre öfswad Hand, i det följande skall afhandlas, hwarwid utbeder mig den Benågne Läsarens gunst, samt at han tåktes dessa magra Rader til det bästa uttyda, och taga wiljan för fullbordan.

§. I.

SEd Människan är det annorlunda beskaffadt, än med osjälige Kreatur. Ty hon behöfwer nödwändigst, intet allenast taak, at bo inunder, utan fast mera Kläder af åtskillige slag at skyja sig med, alt efter som nödtorfs- ten och Landets Climat det fordra, med mångahanda andra beqwämligheter; när twärt emot osjälige Diur alstras fram hit i Werlden, försedde snart med de bästa kläder som de nå-
 gonstun

gon sin kunna önska sig; ty hvem skulle väl kunna klåda och föda dem så väl, som den Allwiså Himmels Herre och alltings Skapare. Men betraktar man deremot en Människja, så synes hon ju vara det ıflaste Kreatur i Werlden: Hon är naken, hon är kraft- och wärlös, hon är Dag och Natt osäker om sit Lif, med mera. Men thet som nu et oskjäligt Djur äger framför Människjan, ersätter Människjan dubbelt genom det, som hos henne finnes framför Kreaturen, nemligen Förnuftet, genom hwilket Gud hafwer gjordt henne, ej allenast til en Herre öfwer all ting här på jorden, utan och beqwämlig, at nyttja alt detta sig til gods. Så nödige nu Klåderna äro för en Människja, til at betäcka des nakenhet och bewara henne för Fjöldens wäldsambhet, och altså försäkteligen för et Rike, och så nyttig hwarjehanda hälsosam maat, tjenliga Hus, med flere beqwämligheter äro för henne, äfwen så nödwändige äro och Fabriquerne för henne och et Rike, så wida det är allom bekant, at Människjan hafwer sina mästa Kläder och andra ting, til sitt nöie och beqwämlichkeit af Manufacturerne. Nu på det ofstanämde Manufacturerne nytta och nödwändighet uti et Land må blifwa desto klarare, wil jag korteligen och enfaldigt något nämna om den synnerliga nytta, som handaslögder kunna tilskynda et samhälle; hwilket of är så mycket nödigare at weta, som ganska många inkast af åtskilliga, i synnerhet af elacka Människjor och ilwiljare ofta gjöres emot våra Oeconomiska Inrättningar, hwilka drefne anten af enfaldighet, eller af andra försedde, eller och af nyhet endast beslita sig om, at förstöra den allmänna wälmågan, och intala andra, at våra författningar med Fabriquer, antingen aldeles äro för of skadelige, och rätta källan och orsaken til den dyrhet på all ting, som man nu öfweralt klagar öfwer, eller åtminstone föra med sig ringa eller alsingen nytta.

Manufacturerne förse altså Lmo Landet med alt det, som

man nödwändigt til sin nytta och beqwämlighet af *Manufaktur*-Waror tarfwat. När desse äro uti et Land wäl och wissligen inwättade, kunna dess Inbyggare deraf med beqwämlighet hafwa alt hwad de behöfwa, utan at wara nödsakade, at anlita Utlämningen, och rikta hans pung; twärtom, där desse saknas, nödgas Inwånarena dageligen wara i mistning af det, som de skulle hafwa högst af nöden, ty utom desse blifwer Människans lefnad alt för tung och usel. Huru uselt skulle wi icke lefwa, om wi skulle nödgas wara förutan åtskillige handaslögs Waror? Låt om oss allenast, at dock taga något exempel, tilse hurudant wårt lefwerne wore, om wi hade inga Drar, Kniwar och Gyltor. På hwad sätt skulle wi wäl bärja oss i wår kalla Nord, när wi ej finge Huus at bo uti? wi kunde ju nästan ei på något sätt förwara wårt Lif för Kjöld och Frost; wi skulle måst förgås under bar Himmel; wi wore ej så lätt i stånd at förskaffa oss någonwärma; wi skulle ofta wara utsatte för hungers nöd, så wida wi i brist på ofwannämde redskap intet utan mycken swårighet kunde förskaffa oss mat; ej eller kunde wi som wilde Djur äta af alles handa, som til Människans föda tjena, utan någon tillagning; så at slutet blefwe detta, at wi wore mer elända än som kan utsägas. Americanerne äro nog betydande exempel härtil, de där uti Landskapet Quivira, som ligger emellan nya Mexico och de obekante Länder, äro så wilde, at de äta Människis-kjött. Uti Landskapet Anian lefwer Foleket som willa Djur utan Öfmerhet och utan Religion. *Hybners Geographie* p. 394. Sedan Prof. KALM i Tredje Tom. af des Amer. Resa p. 1. och foljande nämt om, at Willarna i Norra America för COLUMBI tid ei wetat af Jern och dess nytta, fast Jern-malm fans der i ymnighet; utan nödgades i det ställe betjena sig af hwarf-kantade stenbitar, Mussel-skal, Fogel-och willa Djurs Kloor, Been-stycken och annat

annat dylikt, til Byar, Knifwar och annan nödig redskap, hwarigenom deras lefnad war mycket usel, säger han p. 7. efter det han beskrifwit en del af sådana deras eländiga wärcktyg: si sådana wore Indianernas fordna wärcktyg, och den nytta de gjorde af dem, innan Europeerne kommo hit, och innan de fingo weta Järnets nytta. — De suto och bodde på fjelswa Jern-grufwan, och gingo ändock ofta långa wägar, at förskaffa sig en sådan usel Sten-yra och Sten-knif — med den de dock aldrig kunde fälla omkull något tjockt trä, swärli- gen hugga af et smalt: ei utgräfwä trä: ei göra hundrade delen af det, hwartil wi behändigt kunna bruka wåra Järns- yrar. Man ser der p. 3. hwad obeskriweligit arbete de hade, at med sådana Sten-yror göra sig en Båt. Wi hafwa iu af flere Rese-beskrifningar, at de Willa i de warmaste delar af America goswo stora Gullstycken för en Spegel eller annan dem mycket nödig Fabrique-wahra. Af Prof KALMS Amer. Resa Tom. 2. p. 473. ser man; at en Indian gifwit en stor Dö för et war Glas-ögon för den stora nytta, han såg sig på sin höga Ålder af dem hafwa. Wi sätta ofta ringa eller in- tet wärde på något wärcktyg eller annan Fabrique-wahra, es- medan den är så allmän; men om wi inoget estertäncka, hwad stor olägenhet, ja skada, wi ofta skulle råka uti, om wi skulle wara den aldeles förlustige, så finne wi strart huru högt dock en sådan med skäl bör skattas. Wi wela ån förklara detta wi- dare med et eller annat exempel. Boktryckare Konsten och den nytta man deraf hafwer är så stor, at den af min matta Fjä- der ej beskrifwas kan; ty det är ju klart, at om denna Kon- sten ej wore upfunnen, så skulle wi samla i yttersta mörcker om otaliga högstnödwändiga ting: wi wiste ej af wåra Försä- ders Bedrifter och theras meningar om åtskillige saker, widare ån det wi genom munteliga berättelser af wåra första Försä- drar årst hade, hwilket, som fama crescit eundo, och twårt om

om i tidsens längd utplånas det mästa, wore dels tilöft och förfalskad, dels och aldeles förminskat eller hwarjehanda förändringar underkastadt: Då skulle alle Wetenskaper måst ligga i lunda, med flere olägenheter. Vid upräcknandet med så Ord af opvannående tings stora nytta och Förmöner, som de et Dike tilskynda, kan jag ei fogeligen förbigå at nämna något om den stora fördel, som et Land af Skjepps- och Båt-byggerie kan sig försäkra; wi få föra denna konsten hit. Wil man taga denna saken allenast något litet i öfverwägande, skall det, som sagt är, snart blifwa klart; ty uti hwad för ett lände skulle icke et Land, som med många större och mindre Båtn wore omgiffwit och genombrutit, swäfwä, om det ej finge ifrån andra Länder förskaffa sig det, som nödigt wore, och däremot aflåta åt andra det, som kunde finnas til ymnighet hemma i Landet; til exempel: det är ju bekant, huru nödigt Bahra Salt är för vårt Kjära Fädernesland, och huru eländigt vårt lefwerne wore, om wi i brist på Skjepp nödgades wara i mistning af det samma. Handelen som är lifwet för röressen uti et samhälle, kan, när inga Fabriquer äro at tilgå, ej åstadkomma någon märckelig wärckan; således blifwa Fabriquerne pupodlade och förqwafde, när i brist på umgänge med andra Nationer, sådane som med dem kunde komma til rätta inga wore tilfinnande, och afsättning en åt andra Länder afskuren; i anseende hwartil samfundet skulle blifwa ganska usfelt och eländigt. Och om et så belågit samhälle, som förre nämt är, skall kunna wara säkert och i stånd, at förswara sig emot Utlänkska mächters anfall, så fordras nödwändigt en anseentlig myckenhet Krigs-folck ej allenast til Lands, utan och til Båtn, hwartil lika nödwändigt Skjepp- och Krigs-flåttor äro oumgångelige, at jag ej må beswåra den Gunstige Läsaren med widlyftigare afhandling här om; efter det af sig sjelft och af dageliga erfarenheten är alt för klart. Hwad nytta Krutet
 of

of tillkyndar, kan knapt befriswas; ty utem detta wore wi
 ofta ei säkre för andras infall uti vårt Land, och oförmögne
 at stå emot dem, ej eller kunde wi så beqwämt färdas tryggga för
 Björnar, Wargar och flere slike wilde Djur: intet eller wore
 wi i stånd at med ammat, så behändigt fölla så många, så wäl,
 til föda, som Kläder, of ganska nödige wilde skogs Djur och
 Foglar, som med Lod och Krut. Utom detta hafwe wi af fö-
 renämde Krut en ganska stor nytta uti Bergs-sprengandet; ty
 derigenom förskaffas icke allenast nödige och beqwämlige stenar
 til Stenhus-byggnader, utan ock stenarne på Landswäggarne
 och flere sådana ställen, blifwa medelst detta utur wägen röigde,
 samt följachteligen berörde Wägar bragte i stånd, at med be-
 qwämlighet, ifrån den ena til den andra Orten, igenom resas,
 hwar utom många olägenheter wore at befara. Men at up-
 räkna alla de stora nyttor, som desse förenämde, jemte flere, til-
 skynda et Rike, tilläter hwarcken tid eller insigt för mig, som
 ej humit til någon mögnad i dessa saker, utan det jag hit in-
 tills med få Ord rört om, har jag anført allenast til den ån-
 dan, at desto klarare wisa, hwad för en oumgångelig sak det
 är, at Handaslögderna uti et Land blifwa på det flitigaste id-
 kade, och til all gjörlig högd bragte, hwilket åstwen bättre fram-
 skall widare afhandlas och bestyrckas. Den som wil endast
 kasta någorlunda upmärcksamma Ögon på de Länder, der
 Handaslögder och Fabriquer ligga i alt lågerwall och wan-
 häfd, skall straxt utan mödosamt omhugsande finna, i hwad
 stor uselhet och elände Inwånarena derstädes tilbringa deras
 tid, så at det nästan tyckes, som de endast wore halftwa Män-
 niskjor, emedan deras Lefnad ej är stort bättre och skild från de
 ofkåliga Kreaturs. Gronländare, Samoieder, en del Tata-
 rer, åtskilliga Indianer i Norra America, Hottentotterne,
 Willarne i nova Hollandia mot Södra Polen, utom en
 myckenhet andra Folk-slag, kunna tiena of til exempel.

S. 2. *Es*

§. 2.

Sedan jag i föregående §. budit til, at bewisa Handas
 slögdernas nytta, af den stora uselhet och utom dem
 skulle förestå, wil jag uti denna §. i möjeligaste kärthet
 bewisa, det de ej allenast qwarhålla i Landet många
 Penningar, som annars skulle gå til Utlånningen för
 sådana nödiga Wahrer, utan och då de äro wäl inrät-
 tade och komma til någon högd, draga de Penningar,
 in i Landet uti stor myckenhet, hwilket Erfarenheten als
 drabäst kan uplysa. Exempel här uppå hafwa wi uti Konung-
 gen i Sardinien, hwilken berättas skola kunna ärligen utföra
 utur sitt lilla Hertigdöme Savoyen Silcke til 7600000 Da-
 lers wärde, som är en wacker inkomst för Landet. Se *Salan-*
ders *salus Patriæ* p. 40. och 41. Ända til År 1404. sålde
 Engelsmännenne all sin Ull til FLÄMMINGARNE, och togo der-
 före Klåde i betalning tillbaka; och der deras Ull ej räckte til,
 at betala det Klåde de togo, som dock war tilwärfkat af deras
 eget Lands Uffel, ersattes det genom Penningar; men sedan
 Förstarne och Öfwerhetspersonerne i Flandern och Brabant
 började belägga Manufacturisterne med för dryga utlagor, och
 på et och annat sätt inkränka deras frihet, twang nöden dem,
 at flytta ur Landet, då en del togo wägen til England: här
 funno de större skygd och skydd; och af dem lärde Engelsmän-
 nerne, at sätta rätt wärde på deras egen Ull: Ull-Fabri-
 quer uprättades i myckenhet hos dem; de Penninge-ström-
 mar, som förut utflutit ur Landet för hwar ehanda Kläden och
 dyligt, stadnade ej allenast af, utan bleswe wisligen så wän-
 de, at de flöto tillbaka in i Landet, förändes med sig andra Län-
 ders Penningar för utskippade Engelska Kläden. England
 har altså nu ej allenast til öfwerflöd så mycket utwäldt Klåde
 det sielf behöfwer, utan detta Klåde föres nästan til alla
 Werldenes Kanter, der det med begjær köpes, och ärligen
 brin

bringar ofroliga Penninge-samrör tillbaka til England, bidragandes nu desse Ull-fabriquer mer än mycket til den förundrans värda makt och styrcka, och de ganska stora Penninge-capitaler, som detta Rike äger, och hvaraf det ofta rundeligen meddelar til des förbunds förwanter, ej sällan androm til förfång och skada. Desse Engelsmännernas wisa inrättningar, at genom Fabriquer indraga Penningar i Landet, bestyrcker widare Herr Ekström med en annan gren af deras Fabriquer uti sitt Dal Hällit för Kongl. Wetenskaps Academien den 28. Apr. 1750. Därest han p. 9. berättar, at England allenast genom Järns förädlingen årligen winner 242½ Millioner Dal. Köpmt. När nu England, som af Naturen är så godt som alsintet begäfwadt med denna Malmen, utan nödgas taga den mästa, i synnerhet den utwaldaste, från andra Länder, och erkänner ligen från Sverige, förskaffar sig dock så ofroliga Penningar derigenom; hwad skulle icke då vårt käre Fädernesland, som Naturen fram för andra nationer härmed rikeligen upfyllt, kunna inbringa för ohörda summor härigenom, om denna Konsten skulle bringas til all gjörlig högd? När Regeringen och de förnämsta och Lårdaste Män uti Irland beagnte wid början af År 1737. med nitiska och upmärcksamma Ögon undersöka Hushållningens tillstånd der i Landet, nödaades de med grämelse finna, at ifrån dem utgick årligen til Främmande öfwer 700000. Pund Sterling (et pund sterling gör ungefär 8 Plåtar eller 48. Dal. Köpmt.) för sådane Persedlar, som de i deras eget Land helt lätt kunde frambringa och tilwårcka, warandes häraf största delen sådant, som bestod i Fabricerade-Wahror, eller äminstone borde ibland och under Fabriquer och Manufacturer föras; detta gaf anledning til de bekanta ganska hålosamma och mer än berömlige steg, som sedan nästan årligen äro der gjorde til det Landets uphjelpande, hwarigenom de astadkommit, at ej allenast de redan kunna flerswa tilräckelig

B

gen,

gen, af egen tilwärfning hafwa en myckenhet Wahror, dem de förut nödgades kjøpa af Utlänningen, utan de försända och nu åtskilliga saker Utomlands, och derigenom indraga Penningar, dem de dock några år förut nödgades från främmande sig til handla. De hafwa, tillika med sina Grammar och medlemmar i samma Niegerings-kropp, Engelsmännen, funnit högstnödigt, at hasta med alla wisa anstalter och förfatningar, at i tid mota et ondt, som hotade, at innan kort gjöra dem alla til Diggare, eller och aldeles i grund nedfäncka deras både Niegerings- och Hushållnings Skepp: de hafwa förnuftigt trodt, at et Land, som således handlar och utan estertäncka låter sina redbara medel och effekter utgå til fremmande Nationer för deras flyektiga och dyrt stegrade Wahror, må billigt anses som et i wida Hofwet med swårt låck seglaude Skjepp: man må pumpa och öwra hwad anstalter man någonsin wil, blifwer ej låcket i rättan tid stäppadt, så sjunker Skeppet ändå bort i Haffens djup, se *Hamrens manus. Spegel p. 85.* At desse äro omistelige för en Riks-kropp, hafwer Ruffe Keijsern PETTER den förste wäl funnit, då han såsom en stor Enwålds Herre begaf sig at incognito lika som en Privat Person igenomresa en god del af Europa, at erfara, lära och inhämta nyttan af allehanda Slögder och Närings Wetenskapaper, som brukelige wore bland de anseeligaste Nationer, och det så oförtruten, at han föraktade sin storhet så aldeles, at han och ej räknade för skam, at med egna Händer arbeta i åtskillige Handteringar, särdeles i Skjepps-byggerie, säger *Salanders* uti sin *Salus Patriæ* pag 41. 42. Men jag behöfwer ej gå öfwer Wån esiter Watir: man finner nogsamnt exempel häruppå Hemma hos oss. At Fabriquernes- eller Manufacturernes idkande qwarhåller en otrolig Summa Penningar, som skulle gå ärligen utur Landet, och soljakteligen Rikets Wakt förminskas, det kan utan möda slutas af Bergmännernes Tal til Drott

Drottning ULRICA ELEONORA at på 80. År blifwit tagit af Färlu-grufwa 1000000 Skeppund Koppar, hwilken grufweliga Summa dock måstendelen som en Ström hastade utur Landet til Utlänningen för hwarjehanda Kram-wahror, emedan så godt som inga Fabriquer ännu då wero hos oss inrättade. För 30. eller 40. År tillbaka war tilståndet hos oss sådant, at måst alt, hwad man såg i en Köpmans Bod, war sådant, som alt kommit in från Utlänningen, som Kläde, Kattuner, Silke, Hattar, peruquer, Myssor, Strumpor, Skoor, Handskar, med et ord: alt hwad en klädde sig med från Huswud til Fotablad, utom en myckenhet annan fåfanga, granlåt, och trollskap, at jag så må kallat, emedan det lika som förkjusade Folcket, at tycka om det, ehuru tofegt det war, och trollade Penningen ur Landet: Hade Fabriquer hos oss då tilräckeligen och wisligen warit inrättade, och war förderfwade och oss ruinerande smak för alt hwad utlänst är, warit bärta, så hade ofwannämde och flere Landets härliga Produkter til största delen än warit i Riket qware: Det war ock ej den tiden at undra, at i England, Holland, och annorstädes hos Utlänningarne man fick se mångfalt mera Swenskt Mynt än i sjelfwa Sverige. GUD i Himmelen beware, at någon denna tiden skulle kunna eller få trolla på oss en så förwänd och onaturlig smak för en eller flera onyttiga utlänsta Wahror, at med sanning om oss skulle kunna säjas, det man ännu i desse Dagar ser hos Utlänningen mera Swenskt Mynt, än hos oss, och at Plåten och Slanten näppeligen förr hinner från wårt Mynthus, innan han genom förborgade wägar letar sig til Utlänningen: ty skedde det, så måste jag beklaga, at en alt för olyckelig Magnet kommit i färd med våra Penningar, den ätminstone Herrar Physici ännu ei beskriwit; önskeligt wore då, at någon kunde upptäcka något bote-medel, at förstöra des Attraction. *Bachmansson* säger i sina *Arcan. Oec. &*

comm. p. 235. at Sverige År 1726. tog af Utlänningen för
mer än för 3000000 Dal. Silf:mt af Manufaktur-wahror,
som Hemma hos oss kunnat tillwärfas. *Hamren* berättar, at
Sverige ärligen, innan wi ra egna Fabriquers rätta invättan-
de, måste låta gå ur Riket 20. Tunnor Guld för Utlännska in-
förda Wahror, hwilken Summa dock för Manufakturernes
tilltagande skull nu, G:ldi låf, är otroligen förminskad. Det är
lätt at sluta hwad otroliga Penningar ärligen utgå inalles,
när för bava Papper 70000 Riksdaler för några År tillbaka
ärligen från Sverige wandrat til Utlänningen, där dock Ge-
nua af sina 150 Pappers Qwarnar får ärligen 900000 Riks-
daler, se *Bachmans*. arcen. p. 251. soml ge undra därföre ej so
billigt, huru det varit g:örligit, at wårt käre Sverige kunnat
håft en Sotiver af Penningar qwar, när det så ifrigt prat efter
Utlännska Wahror, och wänjats wid, eller ock på det oför-
svarsigaste wanskött sit eget och de Natursens-skatter den mild-
de Skaparen i des sköte nedlagt. Men wi hafwe, G:ldi
låf, ej mera så stor orsak, at klaga häröfwer, som i forna Das-
gar, ty den synnerligt omsorg, som Rikens Höglåfl. Ståns-
der gjordt i sednare tider, har märckeligen minskat denna Ri-
kets Handels Balance. Rikens Ständers Secreta Manuf.
Deputation År 1747. berättar följande: tillwärfnings summan
af de Rikets Manufakturer, som höra under Hallrätterne, se-
dan ultimo Junii 1742. til ultimom Junii 1746., och således på
4. Års tid, bestiger til 79. Tunnor Gull, och 605. Dal.
Silf:mt; och när man drager där af det högsta man kan,
nemligen en tredjedel för rudimaterien; så blifwer Rikets na-
tionella besparing på 4. Års tid 53. Tunnor Gull och 6737. Dal.
Silf:mt, som kunna anses för et behållit Capital i Riket.
Manuf. Dep. betänck. p. 12. 13. Så sijnande som detta e-
xempel är för Riket; så g:ådande finnes det ock uti Rikens
Ständers Manuf. Deput. År 1756. därest Orden så ljuda:
Det

Det som Fabriquerne sedan 1751. Hrs början intil 1754. Hrs slut kastat af sig, utgör en Summa af 12. Millioner, 632406. Dal. Silf:mt, eller något öfver 126. Tunnor Gull, hvaru- taf då en sjerdedel adrages för hwad som til rudimateriens inköpande utgådt, återstår en nationell besparing af 94. Tun- nor Gull, 74304. Dal. samma Mynt; eller om en tredjedel adrages, återstår 84. Tunnor Guld, 21604. Dal. Silf:mt och så des på try Hrs tid 12. Tunnor Gulls större besparing, är Deputationen wid sidstihållne Riksdag wist hafwa på 3 $\frac{1}{2}$ R: ge om några Fabriquers inrättningar Riket til gods kommit. Manuf. Dep. betänck. p. 48. 49. Denna sanningen, at Ma- nufacturerne så qwarhålla Penningar i Riket bekräftes widare utaf Hallrätternes Stämpel-bok, af hwilken man finner, at i Stockholm H: 1752. war tilwärcadt för 2406345. Dal. 13. Dre Silf:mt; och H: 1753. för 2371940. Dal. 25. Dre samma Mynt, som för tu H: i en Stad gör nästan 48. Tunnor Gull, hwilket kan sees uti *Salanders Tal* wid präsid. ofslåg. p. 11. Härwid märkes, at uti det, som nu anfördt blif- wit både ur Manuf. Dep. betänckande, samt i Herr *Salanders Tal*, om det, som i Sverige nu tilwärcas, är ej uptagit, hwad Penningar genom Säckes-bruk, Tobaks- och ätskillige andra plantager &c. kommit at stadna qwar i Landet, och ej som förr utöfas och södas til at wisa war ödmjuka tjenst och tillgifwenhet för den kära Utlänningen; utan endast sådana til- werckningar, som höra under Hallrätterne. Engelska Regarns Tröjor fördes fordom nog in, såldes hör til 45. å 60. Dal. Kopp:mt stycket; men sedan denne Fabrique hos oss blef inrät- tad, och wahrat i flera H: , samt kommit i det tilstånd, at på 120. Wäffstolar 24000. Tröjor årligen tilwärcas, har man i bland kunnat sälja dem til 12. å 14. Dal. stycket, utsändt en myckenhet til Utlänningen, och tillkyndat Riket derigenom en årlig besparing af 200000. Dal. Kopp:mt, som på 40. H: gör

gjör en summa af 800000 Dal. Kopp:mt, eller 26. Tun-
 nor Gull, och 66666⁷ Dal. Silf:mt: Zemsf. *Hamrens Ma-
 nuf. Speg. p. 141. 142.* Ist alltså Handaslögderne icke alle-
 nast qwarhålla uti Samhället stora Penningar, utan ock indras
 ga anseeliga summor, hoppas jag af föregående nogsam-
 tunna inhämtas, hvarföre jag ock håller för onödigt, at wid-
 lyftigare bestyrelsa denna Sanningen, så wida den af Erfar-
 renheten så wäl, som Wittre Mäns witsord nog besannas.
 För tidsens forrhet, och dea myckna trångsel, som nu här är
 på Trycket, nödgas jag mot min wilja stadna nästan i sielf-
 wa början af detta mit ringa Arbete; och uppsjuta med det
 öfriga til et annat tilfälle, om den Högsta så behagar, hwilce
 Kom allena ware Utan.

